

УДК 343.148 (477)

DOI: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-59-72>

Федоренко Владислав Леонідович,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, судовий експерт вищого кваліфікаційного класу, професор кафедри публічного управління та публічної служби НАДУ при Президентові України, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133, тел.: +38 044 5921401; e-mail: intelect.ndc@gmail.com

ORCID 0000-0001-5902-1226

Андрєєв Віктор Олександрович,

провідний науковий співробітник лабораторії авторського права та інформаційних технологій, Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133, тел.: +38 044 5921401;

e-mail: intelect.ndc@gmail.com

ORCID:0000-0003-1175-6404

ПРИСЯГА СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ТА ПРИСЯГИ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У публікації здійснено порівняльно-правовий аналіз інститутів присяги судового експерта та Присяги державного службовця в Україні та обґрунтовано шляхи і напрямки удосконалення цих інститутів у правових реаліях сьогодення. Аналізуються витoki та генезис державної (публічної) служби і наголошується, що сам інститут присяги державного службовця в світі почав формуватися з часу появи перших держав на межі IV-III тис. до н.е., коли клятва вищим силам природи і богу (богам) трансформувалася в присязі на вірність правителю та державі, і отримав своє сучасне значення в XIX-XXI ст.

Вияви елементів інституту присяги державного службовця в Україні можна знайти і за часів Київської Русі («хресне цілування», «божба», «обітниця»), і за Козацької доби (Конституція Пилипа Орлика 1710 р.), і за часів перебування Українських земель у складі Австро-Угорської та Російської імперій, Румунії та Польщі. Разом із тим, уперше інститут присяги державного службовця в Україні був легітимізований Гетьманом П. Скоропадським в Українській державі в 1918 р., та відновлений

у незалежній Україні. Судова ж експертиза має значно новішу історію, а інститут присяги судового експерта в Україні на сьогодні знаходиться на стадії свого розвитку та модернізації.

Відзначається, що на сьогодні судові експерти складають присягу, передбачену адміністративним, кримінальним і цивільним процесуальним законодавством виключно при розгляді конкретної судової справи щодо якої проведено судову експертизу. Разом із тим, присяга судового експерта при здійсненні ним експертних досліджень і других видів судово-експертної діяльності чинним законодавством не встановлена.

Запропоновано в спеціальний Закон України «Про судову експертизу» внести зміни і зобов'язати громадянина України, який вперше проходить атестацію для присвоєння йому кваліфікації судового експерта, відразу після успішного складання іспитів, урочисто скласти Присягу судового експерта в присутності експертно-кваліфікаційної комісії (ЕКК НДУСЕ чи ЦЕКК при Мін'юсті), а також запропоновано редакцію тексту відповідної присяги.

Ключові слова: судова експертиза, судовий експерт, державна служба, державний службовець, присяга судового експерта, Присяга державного службовця.

Fedorenko Vladislav Leonidovich

Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Forensic Expert of Higher Qualification, Professor of the Department of Public Administration and Public Service of National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Director, Research Center for Forensic Examination on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, 26, L. Ukrainka Boulevard, office 501, Kyiv, 01133, tel. : +38 044 5921401; email: intellect.ndc@gmail.com.

ORCID 0000-0001-5902-1226

Andrieiev Viktor Alexandrovich,

Leading scientific Researcher of the Laboratory of Copyright and Information Technology, Research Center for Forensic Examination on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, 26, L. Ukrainka Boulevard, office 501, Kyiv, 01133, tel.: +38 044 5921401; email: intellect.ndc@gmail.com.

ORCID:0000-0003-1175-6404

OATH OF A FORENSIC EXPERT AND OATHS OF A CIVIL SERVANT IN UKRAINE: A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS

Annotation. The publication provides a comparative legal analysis of the judicial Oath institutes and the Oath of a civil servant in Ukraine and

justification the ways and directions of improvement of these institutes in the legal realities of today.

The origins and genesis of the civil (public) service are analyzed and it is emphasized that the institute of oath of a civil servant in the world began to form from the time of the emergence of the first states on the border of IV-III millennium BC, when the oath to the higher forces of nature and god (gods) transformed into an oath of allegiance to the ruler and the state, and received its modern value in the XIX-XXI centuries.

The manifestations of the elements of the oath of a civil servant in Ukraine can be found both in the times of Kievan Rus («godly kissing», «bojba – swearing in the name of God», «vow»), and in the Cossack era (Philip Orlyk Constitution of 1710), and during the stay of Ukrainian lands in Warehouses of the Austro-Hungarian and Russian Empires, Romania and Poland. However, for the first time the institute of oath of a civil servant in Ukraine was legitimized by Hetman P. Skoropadsky in the Ukrainian state in 1918 and restored in an independent Ukraine.

Forensic examination has a much more recent history, and the Institute of Oath of Forensic Expert in Ukraine is at the stage of its development and modernization.

It is noted that, today, forensic experts take the oath provided by administrative, criminal and civil procedural law exclusively when considering a specific court case in respect of which a forensic examination was conducted. However, the oath of a forensic expert in carrying out expert research and other types of forensic expert activity is not established by current legislation.

It is proposed to be included in the special Law of Ukraine «On Forensic Expertise» to amend and oblige a citizen of Ukraine who will be certified for the qualification of a forensic expert for the first time, immediately after successfully passing the examinations, solemnly take the Oath of a forensic expert in the presence of expert-qualification commission (EQC SRIFE or CEQC at the Ministry of Justice), as well as the proposed revision of the oath.

Keywords: forensic examination, forensic expert, civil service, civil servant, oath of forensic expert, oath of civil servant.

Постановка питання в загальному вигляді. Розвиток суспільств і держав у ХХІ ст. характеризується багатоманітністю функцій, які вони покликані захисту конституційних прав і свобод людини, забезпечення її безпеки і гідного рівня життя.

До цих традиційних функцій, усталених упродовж останніх трьох століть, примножуються нові функції, пов'язані з диджиталізацією суспільства та держави, з пошуком ефективних шляхів і напрямків взаємодії людини, суспільства та держави. Так, суспільство нині – це, у першу чергу, громадянське суспільство та його інститути (громадські організації, профспілки, організації роботодавців, профспілки тощо), а держава – це уже не «апарат насильства одних класів над іншими», а насамперед права держава, в якій людина, її честь і гідність, права і свободи є пріоритетною цінністю [4, с. 156-157].

Разом із тим, всі ці новели, не зважаючи на тенденції подальшої глобалізації, не спростували інститут держави, а лише посилили її значення в цивілізаційному розвитку людства. Нині держава залишається важливим регулятором суспільних відносин, включаючи ліберально-демократичні суспільства. У цьому сенсі, нині, як і майже століття тому, зберігає актуальність характеристика держави, запропонована Л. фон Мізесом у його роботі «Лібералізм у його класичному викладі» (1927 р.):

«Ми називаємо публічний апарат стримування та примусу, що змушує людей притримуватися

правил життя в суспільстві, державою; правила, за якими діє держава, – правом; а органи, на які покладається відповідальність управління апаратом примусу, – урядом» [2, с. 38-39].

У свою чергу діяльність сучасної держави та її органів управління («урядів», «адміністрацій» тощо), які за твердженням Ф. фон Хайека не зламали навіть революції [3, с. 258], може бути ефективною за умови формування високопрофесійного, нетерпимого до корупції та етично чутливого корпусу державних службовців і інших категорій професійних публічних службовців (суддів, військових, поліції, прикордонників, митників тощо).

При цьому, не слід ідеалізувати сучасну бюрократію, шукати її докорінну якісну відмінність від бюрократії Візантії чи Австро-Угорської імперії. Корпус державних службовців був частиною суспільства невіддільною від суспільства в цілому, з усіма його перевагами і недоліками. Адже, як писав у своїй праці «Державне управління» (1962 р.) відомий французький вчений Б. Гурне:

«Адміністрація – це, крім усього, організована спільнота людей, людей з плоті й крові, що утворюють її, забезпечують її діяльність або перешкоджають її діяльності. Ці люди, підштовхувані віруваннями або інтересами, співпрацюють або чинять одне одному опір. Вони віддзеркалюють суспільство, в якому живуть і діють і яке само себе обслуговує» [4, с. 99].

Вбачається, що ефективність діяльності корпусу державних службовців в усі часи і епохи залежала від цінностей, завдань і обов'язків, які добровільно приймалися громадянами, що вступали на службу держави. Одним із загальноvizначних і історично сформованих засобів публічного позитивного закріплення цінностей, завдань осіб, які вступає на публічну службу, став інститут присяги (клятви, обітници, хресного цілування *etc*).

Інститут присяги властивий і іншим категоріям публічних службовців (суддям, військовослужбовцям Збройних Сил України), а також публічним службовцям, які обіймають політичні посади (народні депутати України, Президент України). Разом із тим, інститут присяги, для деяких категорій публічних службовців в Україні, має свої особливості. До прикладу, йдеться про присягу судових експертів.

В останні роки у пострадянських державах (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Латвія, Литва, Молдова, Україна і ін.) помітно зростає роль у судовому процесі та правозахисному механізмі в цілому судових експертів науково-дослідних установ судової експертизи [5, р. 510-520]. На відміну від судових експертів, які не є працівниками державних установ судової експертизи (НДУСЕ), або ж т.з. «приватних експертів», і які обмежені в предметній компетенції щодо криміналістичних видів експертиз, т.з. «державні експерти», по-суті, реалізують функцію держави щодо забезпечення результатами судової експертизи, проведеної на

принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження, судів, органів досудового розслідування, юридичних і фізичних осіб.

В окремих з названих пострадянських держав такі судові експерти мають статус, прирівняний до статусу державних службовців. В Україні ж судові експерти науково-дослідних установ судової експертизи втратили прирівнювання їх статусу до статусу державних службовців після вступу в дію з 1 травня 2016 року Закону України «Про державну службу» [6], що загалом негативно позначилось на рівні їх правового та соціального захисту, порівняно не лише з державними службовцями, а й із іншими учасниками кримінального і інших процесів (суддями, адвокатами, прокурорами, слідчими органів досудового розслідування та ін.).

На відміну від правового та управлінського статусу державного службовця, який у найбільш загальному вигляді включає такі елементи як прийняття на державну службу, права та обов'язки державного службовця під час проходження ним державної служби, відповідальність державного службовця та його соціальний і правовий захист, статус судового експерта має, на нашу думку, дуалістичну природу. Окрім загального правового статусу, подібного до статусу державного службовця, судові експерти мають процесуальний статус, оскільки є суб'єктами адміністративного, кримінального, цивільного та господарського процесів.

Разом із тим, на відміну від правового статусу державного служ-

бовця, який громадянин України набуває з часу складення Присяги державного службовця, чинне законодавство врегульовує лише питання набуття судовим експертом, як працюючим у НДУСЕ, так і таким, що не є працівником НДУСЕ, процесуального статусу при розгляді конкретної справи. Загальна присяга судового експерта Законом України «Про судову експертизу» [7], іншими нормативно-правовими актами у цій сфері не встановлюється. То ж, для з'ясування сутності та змісту присяги судового експерта її доцільно порівняти з найбільш давнім і успішно функціонуючим інститутом Присяги державного службовця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні в цілому сформована теоретико-методологічна база щодо дослідження різних проблем публічної служби. Вона представлена роботами з проблем теорії та методології дослідження публічної служби (В. Бакуменко, М. Білинська, О. Васильєва, О. Оболенський, С. Серьогін, С. Хаджирадієва); планування та прогнозування кадрової політики (В. Олуйко, Р.В. Ойтович, В. Ємельянов, А. Рачинський); реформування публічної служби (К. Ващенко, Н.Г. Ончарук, О. Пухкал, Є. Романенко); компетентностей державного секретаря міністерств (І.Сурай); проходження державної служби в Україні (В. Карлова); лідерства, навчання та самоосвіти (Л. Пашко, Л. Прудіус, В. Чмига); формування етично чутливого корпусу державних службовців (Т. Василевська, Л. Приходченко,

М. Рудакевич); організаційно-правового забезпечення проходження державної служби в Україні (Ю. Битяк, О. Петришин), особливості державної служби за кордоном (О. Руденко) і ін. Разом із тим, проблеми теорії та практики інституту Присяги державного службовця до сьогодні залишаються малодослідженими [8, с. 1-2]. Малодослідженим у експертології та криміналістиці в Україні залишаються й питання присяги судового експерта.

Загальна мета цього дослідження полягає в формуванні концептуальних основ інституту присяги судового експерта, з урахуванням позитивного досвіду функціонування схожого, але не тотожного інституту Присяги державного службовця в Україні, а також в обґрунтуванні пропозицій щодо удосконалення правотворчої та правозастосовної діяльності з досліджуваного питання.

Викладення основного матеріалу. Як уже відзначалося попередньо, найбільш поширеною формою публічної служби стала державна служба. Під нею тривалий час, аж до другої пол. ХХ ст. розуміли будь-які види служби, пов'язані з забезпеченням реалізації функцій держави та фінансовані за кошти держави. При цьому, сам інститут присяги державного службовця в світі почав формуватися з часу появи перших держав на межі IV-III тис. до н.е., коли клятва вищим силам природи і богу (богам) трансформувалася в присязі на вірність правителю

та державі, і отримав своє сучасне значення в XIX-XXI ст. [9, с.157].

Як доводиться в дослідженнях, клятва, покладена в основу інституту присяги, утвердилася ще в епоху формування світових релігій також продовжує залишатися важливим інститутом іудаїзму, християнства та ін. До прикладу, в Старому Заповіті (Євр. 6:13; Чис.30:3 і ін.). З часами клятва перед богом і правителем держави не лише не виключають, а й взаємодоповнюють одна іншу [8, с. 7; 10, с. 52-58].

В Україну ж інститут присяги публічних службовців був привнесений за часів Античності, коли в грецьких колоніях у Північному Причорномор'ї сформувалась практика складення присяги не лише воїнами і управліннями, а й усіма вільними громадянами, які приймали участь в управлінні полісом. Так, одним із достовірно відомих на сьогодні текстів присяги державного службовця стала «Присяга херсонеситів на вірність полісу та демократичному ладу Херсонеса з викладом ідеалів громадянського служіння демократичній державі» (поч. III тис. до н.е.) [8, с. 4].

Вияви елементів інституту присяги державного службовця в Україні можна знайти і за часів Київської Русі («хресне цілування», «божба», «обітниця»), і за Козацької доби (Конституція Пилипа Орлика 1710 р.), і за часів перебування Українських земель у складі Австро-Угорської та Російської імперій, Румунії та Польщі. Разом із тим, уперше інститут присяги державного служ-

бовця в Україні був легітимізований Гетьманом П. Скоропадським в Українській державі в 1918 р., та відновлений у незалежній Україні. Спочатку в Законі України «Про державну службу» 1993 р., а нині в новому Законі про державну службу 2015 р. [10, с. 52-58]. Тобто, очевидною є тенденція щодо посилення ефективності цього інституту в періоди проголошення національної державності в Україні та запровадження державної служби (1918 р., 1993-2019 рр.), що підкреслює органічний взаємозв'язок між утвердженням державності та розвитком державної служби.

Нині Присяга державного службовця – це насамперед інститут державної служби, урегульований Законом України «Про державну службу», зміст якого передбачає складення громадянином України, який уперше вступає на державну службу урочистої обіцянки (обітниці) патріотичного змісту про вірне служіння Українському народові та Українській державі, дотримання та реалізацію Конституції та законів України, утвердження та захист прав і свобод людини і сумлінне виконання своїх обов'язків, дотримання тексту та змісту цієї Присяги під час проходження державної служби і юридичну та морально-етичну відповідальність за її порушення [8, с.13]. При цьому складання Присяги державного службовця безпосередньо пов'язане із набуттям громадянином України відповідного спеціального управлінського та правового статусу, що передбачає надання йому

прав і обов'язків в сфері забезпечення функціонування держави.

Інститут Присяги державного службовця є важливим елементом в механізмі проходження державної служби в Україні й є обов'язковою умовою набуття громадянином України адміністративно-управлінського статусу державного службовця. Реалізація відповідної Присяги упродовж службової кар'єри визначає місію державного службовця, визначає цілі, цінності та етику державної служби. Перефразовуючи положення праці М. Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму» (1905 р.) [9], можна стверджувати, що Присяга державного службовця визначає для державного службовця головну етичну парадигму: гарно їсти *vs* спокійно спати [8, с. 8].

Разом із тим, інститут Присяги державного службовця існує не виокремлено, а знаходиться в доктринальних і системно-функціональних зв'язках з іншими видами присяг. Присягу, як уже зазначалося вище, також складають інші громадяни, уповноважені на виконання функцій Української держави. Так, присягу складає Президент України, народні депутати України, судді Конституційного Суду України, судді Верховного Суду та судді судів загальної юрисдикції, військовослужбовці Збройних Сил України та інших військових формувань, поліцейські, і врешті – судові експерти.

Судовим експертом, відповідно до нормативного змісту частин першої і другої ст. 10 Закону України «Про судову експертизу», є особа,

яка має відповідну вищу освіту та необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань [7]. На відміну від Закону України «Про державну службу» [6], текст Закону про судову експертизу не містить приписів про присягу судового експерта.

Відсутні положення про присягу судових експертів і в Положенні про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 03 березня 2015 р. № 301/5 [12] та в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 [13]. Таким чином, вимога щодо складення присяги судового експерта при прийнятті його на роботу на відповідну посаду в НДУСЕ, а також при атестації в якості судового експерта на експертно-кваліфікаційній комісії НДУСЕ або в Центральній експертно-кваліфікаційній комісії при Міністерстві юстиції України з наступним врученням свідоцтва судового експерта, на сьогодні відсутня.

Натомість, вимоги і положення про присягу експерта містяться у наступних процесуальних кодексах України:

- Цивільному процесуальному кодексі України (ст. 225. «Роз'яснення прав та обов'язків експерта. Присяга експерта») [14];

- Кримінальному процесуальному кодексі України (ст. 356 «Допит експерта в суді») [15];

- Кодексі адміністративного судочинства України (ст. 207 «Роз'яснення прав і обов'язків експерта, присяга експерта» [16]).

Зміст присяги судового експерта, як учасника цивільного, кримінального чи адміністративного процесу (у Господарському процесуальному кодексі України самостійні положення про присягу судового експерта відсутні), втілений у тексті присяги, є уніфікованим:

«Я, (прізвище, ім'я, по-батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості» [14, 15, 16].

Не складно помітити, що законодавець унормує в наведених вище процесуальних кодексах присягу судового експерта, яка має засвідчити добросовісне і професійне виконання ним своїх процесуальних обов'язків в конкретному судовому процесі та у конкретній справі. Тобто, йдеться про т.з. «процесуальну присягу» судового експерта.

Разом із тим, процесуальний статус судового експерта є важливою, але не вичерпною складовою його правового статусу. Очевидно, що судовий експерт, який є працівником НДУСЕ, подібно державному службовцю, має дотримуватися не лише процесуальних кодексів, а й Конституції та інших законів України у процесі судово-експертної діяльності. При цьому, слід враховувати, що судові експерти проводять не лише судові експер-

тизи, а й експертні дослідження. Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 2011 р. № 804, *«На замовлення фізичних чи юридичних осіб проведення експертних досліджень із застосуванням засобів і методів судової експертизи, результати яких оформлюються як висновки експертних досліджень, надання консультацій, що потребують спеціальних знань» [17].*

Ці дослідження проводяться до або поза межами судових і досудових проваджень, що дозволяє класифікувати їх як «позапроцесуальні експертні дослідження», результати яких оформлюються як: а) висновки експертних досліджень; б) консультативні повідомлення (висновки). Виходячи з досвіду проведення відповідних експертних досліджень у НДЦСЕ з питань інтелектуальної власності в 2016-2019 рр., можна зробити висновок, що вони використовуються для забезпечення: вимог про припинення порушення права на об'єкт інтелектуальної власності; правової позиції при застосуванні процедури досудового (медіаційного) примирення сторін; проведення адміністративних процедур, зокрема, тендерних процедур щодо закупівлі програмних продуктів і програмно-апаратних комплексів *etc* за переговорною процедурою (ст. 35 Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р.); судового позову про порушення права на об'єкт інтелектуальної власності та ін. [18, с. 31-32].

Очевидно, що проведення експертних досліджень, також вимагає

від судового експерта «... сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості» [14, 15, 16]. Окрім того, судовий експерт мусить не тільки добросовісно, фахово й неупереджено проводити експертні дослідження, а й мати на меті, що сутність його діяльності – це, у першу чергу, захист прав і свобод людини, а також законних інтересів юридичних осіб. Також судовий експерт має дотримуватись морально-етичних принципів здійснення судово-експертної діяльності та виявляти нетерпимість до будь-яких проявів корупції у своїй професії [9, с. 158]. Тобто, йдеться про важливість і перспективність унормування в спеціальному Законі України «Про судову експертизу» тексту присяги судового експерта, однаковою мірою необхідною для всіх судових експертів.

Висновки та перспективи подальших розробок. На нашу думку, громадянин України, який проходить атестацію для присвоєння йому кваліфікації судового експерта вперше, відразу після успішного складання іспитів, має урочисто виголосити присягу судового експерта в присутності експертно-кваліфікаційної комісії (ЕКК НДУСЕ чи ЦЕКК при Мін'юсті), яка прийняла відповідний іспит. При цьому текст присяги судового експерта повинен враховувати зміст його «процесуальної присяги» і мати наступний зміст:

«Я (прізвище та ім'я), атестуючись як судовий експерт, присягаю перед Українським народом і Українською державою,

та перед усіма громадянами України, неухильно дотримуватися Конституції та законів України, морально-етичних принципів судово-експертної діяльності, захищати конституційні права та свободи людини, сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості, та виявляти нетерпимість до будь-яких проявів корупції. Якщо я порушу цю Присягу, або буду її неналежно виконувати, готовий(а) понести відповідальність, встановлену Законом України».

Запропонований текст присяги може бути унормований як шляхом внесення змін до чинного Закону України «Про державну службу» [6], так і в новий закон про судово-експертну діяльність, дискусії щодо доцільності прийняття якого точаться вже декілька років. На наш погляд, запропонована присяга посилить відповідальність судового експерта за всі без винятку результати його судово-експертної діяльності, включаючи не лише експертні дослідження, а й науково-дослідну та організаційно-управлінську роботу, а також сприятиме зміцненню морально-етичного клімату в корпусі судових експертів, табуватиме будь-які прояви корупції.

Іншою моделлю унормування інституту присяги як судового експерта, так і державного службовця в Україні може бути уніфікація на законодавчому рівні присяги усіх публічних службовців, включаючи судових експертів. У першу чергу, уніфікацію змісту тексту присяги,

визначення порядку її прийняття та встановлення юридичної відповідальності за її порушення для усунення колізій у чинному законодавстві, про що уже зазначалось у попередніх дослідженнях В. Андреева [19, р. 8; 20, с. 14].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Федоренко В.Л., Андреев В.А. Присяга державного службовця та присяга судового експерта в Україні: спільне, відмінне та перспективи уніфікації / В.Л. Федоренко, В.О. Андреев // Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.) : у 5 т. / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петроє. – Київ : НАДУ, 2019. – Т. 1. – С. 156-157.

2. Мизес фон Л. Либерализм / Людвиг фон Мизес; пер. с англ. и комментариев А.В. Куряева. – М.; Челябинск: Социум, 2019. – 299 с.

3. Хайек Ф.А. фон. Конституция свободы; пер. с англ. / Ф.А. фон Хайек. – Москва: Новое издательство, 2018. – 528 с.

4. Гурне Б. Державне управління / Б. Гурне ; пер. з франц. В. Шовкуна / Інститут державного управління та самоврядування при Кабінеті Міністрів України. – К. : Основа, 1993. – 165.

5. Fedorenko W. Udział ekspertów sądowych w ochronie praw własności intelektualnej na Ukrainie i za granicą / W. Fedorenko // Nowe wyzwania i rozwiązania w europejskim systemie ochrony praw człowieka. Red. naukowa J. Jaskiernia, K. Sprzyszak. – Toruń:

Wydawnictwo Adam Marszałek, 2018. – S. 510-520.

6. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII // *Голос України*. – 2015. – № 250.

7. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

8. Андреев В.О. Присяга державного службовця в механізмі проходження державної служби в Україні : автореф. дис. .... канд. наук. з держ. управління / В.О. Андреев. – Київ, 2019. – 20 с.

9. Федоренко В.Л., Андреев В.А. Присяга державного службовця та присяга судового експерта в Україні: спільне, відмінне та перспективи уніфікації / В.Л. Федоренко, В.О. Андреев // Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.) : у 5 т. / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петроє. – Київ : НАДУ, 2019. – Т. 1. – С. 155-157.

10. Андреев В. Истоки и предпосылки легализации института Присяги государственного служащего / В. Андреев // *Право и закон: Международный научно-практический журнал (Кыргызская Республика)*. – 2018. – №2. – С. 52-58.

11. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму ; пер. з нім. О. Погорілий. – Київ: Наш формат, 2018. – 216 с.

12. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів : Наказ Міністерства юстиції України від 03 березня 2015 р. № 301/5 // *Офіційний вісник України*. – 2015. – № 17. – Ст. 468.

13. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 46. – Ст. 172.

14. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

15. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10. – Ст. 88.

16. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст.446.

17. Деякі питання надання платних послуг науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 р. № 804 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 57. – Ст. 2296.

18. Федоренко В.Л., Тимошик Л.П. Судова експертиза з питань інтелектуальної власності: генезис, поняття, класифікація та система // В.Л. Федоренко, Л.П. Тимошик // Експерт: парадигми юридичних наук та державного управління. – 2019. – № 1(3). – С. 11-52.

19. Andrieiev V.A. The Orienters of Development of Forms of Communicative Influence of Civil Society on the Public Policy / V.A. Andrieiev // Public management. – 2018. – № 2 (12). – 2018. – P. 11-26.

20. Андреев В.О. Институт Присяги державного службовця в Україні: поняття, зміст, процедури і перспективи вдосконалення / В.О. Андреев //

Проблеми реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні: монограф. / авт. кол. : Т.Е. Василевська, І.Г. Сурай, О.І. Васильєва та ін. ; за заг. ред. Т.Е. Василевської. – К. : НАДУ, 2018. – С. 75-79.

REFERENCES:

1. Fedorenko, V. L., Andrieiev, V. A. (2019). Prysiaha derzhavnoho sluzhbovtsia ta prysiaha sudovoho eksperta v Ukraini: spilne, vidminne ta perspektyvy unifikatsii [The oath of a civil servant and the oath of a judicial expert in Ukraine: common, different and prospects for unification]. *Institutsionalizatsiia publichnoho upravlinnia v Ukraini v umovakh yevrointehratsiinykh ta hlobalizatsiinykh vyklykiv – Institutionalization of public administration in Ukraine in the context of European integration and globalization challenges*: Proceedings of annual All-Ukrainian Research Practical Conference for the international Participation. A. P. Savkova, M. M. Bilynskoi, O. M. Petroie (Eds.). (Vols. 1). (pp. 156-157). Kyiv: NADU [in Ukrainian].

2. Mises, L. von. (2019). *Liberalizm [Liberalism]*. (A.V. Kuryaev, Trans). Moscow; Chelyabinsk: Sotsium [in Russian].

3. Hayek, F. A. von. (2018). *Konstitutsiia svobody [The Constitution of Liberty]*. Moscow: Novoe izdatelstvo [in Russian].

4. Gournay, B. (1993). *Derzhavne upravlinnia [Administration publique]*. (V. Shovkun, Trans). Kyiv: Osnova [in Ukrainian].

5. Fedorenko, W. (2018). Udział ekspertów sądowych w ochronie praw własności intelektualnej na Ukrainie i za granicą. *Nowe wyzwania i*

rozwiązania w europejskim systemie ochrony praw człowieka. J. Jaskiernia, K. Sprzyszak (Eds.). (pp. 510-520). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek [in Polish].

6. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu sluzhbu»: vid 10 hrud. 2015 r., № 889-VIII [Law of Ukraine «On the Civil Service» from 10 December 2015, № 889-VIII]. (2015). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 250 [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy «Pro sudovu ekspertyzu»: vid 25 liutoho 1994 roku [Law of Ukraine «On Forensic Examination»: from February 25 1994]. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 28. Art. 232 [in Ukrainian].

8. Andriev, V. O. (2019). Prysiaha derzhavnogo sluzhbovtisia v mekhanizmi prokhozhenia derzhavnoi sluzhby v Ukraini [The Oath of a Civil Servant in the Civil Service Mechanism in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

9. Fedorenko, V. L., Andriev, V. A. (2019). Prysiaha derzhavnogo sluzhbovtisia ta prysiaha sudovoho eksperta v Ukraini: spilne, vidminne ta perspektyvy unifikatsii [The oath of a civil servant and the oath of a judicial expert in Ukraine: common, different and prospects for unification]. *Institutionalizatsiia publicznego upravlinnia v Ukraini v umovakh yevrointehratsiinykh ta hlobalizatsiinykh vyklykiv – Institutionalization of public administration in Ukraine in the context of European integration and globalization challenges: Proceedings of annual All-Ukrainian Research Practical Conference for the international Participation*. A. P. Savkova, M. M. Bilynskoi, O. M. Petroie (Eds.). (Vols. 1). (pp. 155-157). Kyiv: NADU [in Ukrainian]. В інтернеті не нашла, уточнітьте страницы

10. Andreev, V. (2018). Istoki i predposylki legalizatsii instituta Prisyagi gosudarstvennogo sluzhashchego [Origins and Prerequisites of Legalization of the Oath of the Civil Servant Institute]. *Pravo i zakon – Right and Law*, 2, 52-58 [in Russian].

11. Weber, M. (2018). *Protestantska etyka i dukh kapitalizmu [Die protestantische Ethik und der «Geist» des Kapitalismus]*. (O. Pohorilyi, Trans). Kyiv: Nash format [in Ukrainian].

12. Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro ekspertno-kvalifikatsiini komisii ta atestatsiiu sudovykh ekspertiv»: vid 03 bereznia 2015 r., № 301/5 [Order of the Ministry of Justice «On approval of the Regulation on expert-qualification commissions and certification of judicial experts» from March 03 2015, № 301/5]. (2015). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 17. Art. 468 [in Ukrainian].

13. Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy «Pro zatverdzhennia Instruktzii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen»: vid 08 zhovtnia 1998 roku, № 53/5 [Order of the Ministry of Justice of Ukraine «On approval of the Instruction on the appointment and conduct of judicial examinations and expert studies and Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of judicial examinations and expert studies» from October 8 1998, № 53/5]. (1998). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 46. Art. 172 [in Ukrainian].

14. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: vid 16 sichnia 2003 roku [Civil Code of Ukraine from January 16, 2003]. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*

Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, 40. Art. 356 [in Ukrainian].

15. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : vid 13 kvitnia 2012 r. [Criminal Procedure Code of Ukraine from April 13 2012]. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 9-10. Art. 88 [in Ukrainian].

16. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy : vid 06 lypnia 2005 r. [Code of Administrative Procedure of Ukraine from 06 July 2005]. (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 35-36, 37. Art. 446 [in Ukrainian].

17. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytannia nadання platnykh posluh naukovo-doslidnymy ustanovamy sudovykh ekspertyz Ministerstva yustytsii Ukrainy» : vid 27.07.2011 r., № 804 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Provision of Paid Services to Research Institutions of Judicial Expertise of the Ministry of Justice of Ukraine» from July 27 2011, № 804]. (2011). *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 57. Art. 2296 [in Ukrainian].

18. Fedorenko, V. L., Tymoshchuk, L. P. (2019). Sudova ekspertyza z pytan intelektualnoi vlasnosti: henezys,

poniattia, klasyfikatsiia ta systema [Forensic Expertise on Intellectual Property: Genesis, Concepts, Classification and System]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk ta derzhavnoho upravlinnia – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 1(3), 11-52 [in Ukrainian].

19. Andrieiev, V. A. (2018). The Orienters of Development of Forms of Communicative Influence of Civil Society on the Public Policy. *Public management*, 2(12), 11-26 [in English].

20. Andrieiev, V. O. (2018). Instytut Prysiahy derzhavnoho sluzhbovtsia v Ukraini: poniattia, zmist, protsedury i perspektyvy vdoskonalennia [Institute of Oath of Civil Servants in Ukraine: Concepts, Content, Procedures and Prospects for Improvement]. *Problemy reformuvannia derzhavnoi sluzhby ta sluzhby v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini – Problems of Civil Service Reform and Service in Local Self-Government Bodies in Ukraine*. T. E. Vasylevska (Eds.). (pp. 75-79). Kyiv: NADU [in Ukrainian].